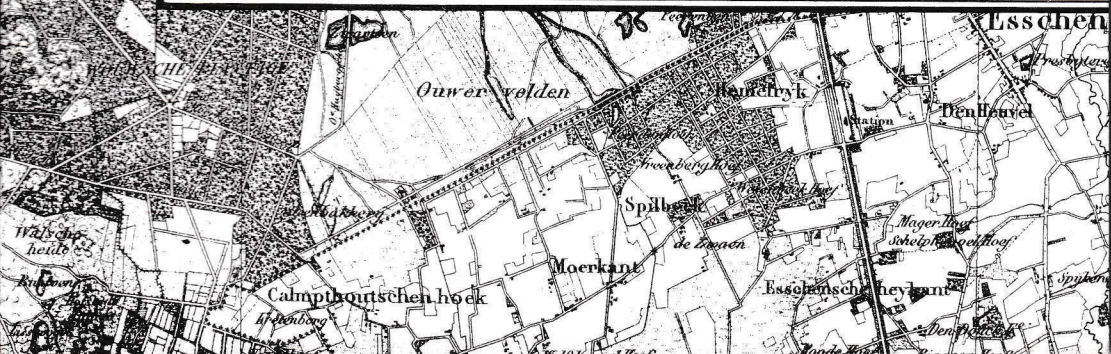

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
wouw

1 - '94

De gemeente Wouw anno 1894

Een aantal niet onbelangrijke zaken beheerst het sociale en politieke leven van de gemeente Wouw in 1894. Ging het debat in de voorgaande jaren vooral over de scholen, de onderwijssalarissen en het dorpsplein, dit jaar ligt het accent vooral op de openbare dienstverlening. Neem bijvoorbeeld het postkantoor. Wouw moet ook maar eens opgestuwd worden in de vaart der volkeren, en heeft dus een eigen postkantoor nodig. De dienstverlening door de postbodes wordt bovendien goed in de gaten gehouden, zo blijkt uit enkele kwesties, die zich dit jaar voordoen. En na een enorme brand in Heerle vindt de gemeenteraad dat de dienstverlening aanmerkelijk verbeterd kan worden door de oprichting van brandweerkorpsen in Heerle en Wouwse Plantage. Het leidt er uiteindelijk toe dat in 1894 beide brandweerkorpsen een feit worden. Een zaak, die de gemeederen in 1894 echter vooral in beroering brengt is de oprichting van een coöperatieve zuivelfabriek. Koppige Wouwse boeren nemen het in het belang van hun bedrijfsvoering op tegen de burgemeester en zelfs de pastoors. Dat de gebeurtenissen, die zich dat jaar, en overigens ook nog in later jaren, in deze onderlinge strijd voltrekken, van historische waarde waren moge wel blijken uit het feit dat de zogenaamde Wouwse melk-kwestie een bijna uniek geval in de sociaal-economische geschiedenis geworden is, waarover zelfs een boek geschreven werd.

Het postkantoor.

In 1894 vormt de vestiging van een postkantoor in Wouw opnieuw een onderwerp van discussie. Het jaar daarvoor had het raadslid J.B. Raaijmakers een aanzet tot de discussie gegeven. In de laatste raadsvergadering van 1893 had hij het onderwerp al op de politieke agenda

geplaatst, maar bij gebrek aan specifieke gegevens, en ook vanwege een weinig onwil van burgemeester Daverveldt, was het postkantoor ook weer bijna geruisloos van de agenda verdwenen (1). In april komt Raaijmakers wederom terug op het onderwerp. Al een maand of vier heeft hij niets meer vernomen over zijn wens een postkantoor in het Wouwse te vestigen. Want, zo stelt hij, een permanent postkantoor brengt veel meer gemak dan een hulpkantoor, en bovendien voldoet Wouw aan het vereiste aantal brieven voor zo'n kantoor. Hij krijgt steun van raadslid W. van Gastel, maar nog steeds bestaat bij de burgemeester een afwachtende houding. Een postkantoor vestigen vraagt altijd financiële offers van de gemeente, aldus Daverveldt, maar desalniettemin kan hij zich ermee verenigen inlichtingen aan de minister te vragen. De wijze waarop de inlichtingen gevraagd worden, getuigt evenwel niet van grote spontaniteit. In een brief aan de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid in Den Haag schrijven B en W namelijk dat met het oog op het maandelijks te behandelen aantal brieven aanspraak gemaakt zou kunnen worden op de vestiging van een postkantoor.

"De juistheid dier bewering in het midden latende, doch handelende in opdracht van het eenparig besluit van den Raad dezer gemeente verzoeken wij Uwe Excellentie beleefd om, zoo daartoe termen zijn, de noodige stappen te willen doen die tot vestiging van een postkantoor in deze gemeente zouden kunnen leiden",

luidt de toch wat cryptische omschrijving van het verzoek. Een negatief antwoord op deze toch wat verkapte uitnodiging daartoe volgt een week of vijf later. De Directeur-Generaal der Posterijen laat weten dat er voorlopig nog onvoldoende aanleiding is om aan het verzoek tegemoet te komen.

Wat men wel dringend nodig heeft is een nieuwe brievenbus bij het raadhuis. De "brievengaander alhier" betreft

4

namelijk een nieuwe woning aan het einde van de kom in de Bergschesstraat, wat ongerief meebrengt voor de bewoners van de Nieuwstraat, Rosendaalschesstraat en het dorpsplein.

Overigens is er ook over het onderwerp "postbodes" in 1894 een levendige correspondentie met de Inspecteur der Posterijen. Wouw krijgt er een postbode bij en burgemeester Daverveldt doet op 28 mei een aanbeveling de deur uit om sollicitant Moesman als zodanig te benoemen. Moesman heeft, zo oordeelt de burgemeester, een voorbeeldig levensgedrag en zijn moeder, een weduwe, die hij tot steun is, behoort tot een brave doch behoeftige familie, *"voor wien een inkomen van vier gulden per week een levenskwestie genoemd kan worden"*. Bovendien behoort Moesman tot een oude militaire familie, zijn vader was onderofficier, zijn grootvader is een gepensioneerd kapitein en een van zijn ooms sneuvelde op Atjeh. Een paar dagen later blijkt dat het gedrag van Moesman toch wat minder onbesproken is, dan uit de brief van Daverveldt blijkt. Hij heeft, schrijft hij aan de Inspecteur der Posterijen, Moesman streng ondervraagd over de provoostraf in elf jaar militaire dienst. Het geval deed zich voor in de begintijd van zijn dienst en Daverveldt houdt het er maar op dat dit jeugdige onbezonnenheid was, veroorzaakt door tegenzin in militaire dienst, waartoe jongeren gedwongen worden *"voordat zij genoegzame zelfstandigheid bezitten om zich een staat of beroep in de maatschappij te kiezen. Voor lichte vergrijpen bekomt men al snel enige dagen politiekamer"*. In de hoop dat de "ondergane straffen verschoning vinden" wijst de burgemeester er bovendien op dat Moesman bij het verlaten van de dienst desalniettemin een bewijs van goed gedrag gekregen heeft.

Een nog groter probleem, waarvoor Daverveldt en zijn wethouders voluit in de bres springen, vormt de vermeende handelwijze van postbode P. Anthonissen. Deze heeft zich tot het college van B en W gewend en enkele brieven meegebracht van de Inspecteur van de Posterijen, waarin hem gevraagd wordt ontslag te nemen, c.q. ontslag aangezegd wordt. Probleem lijkt te zijn dat Anthonissen

4

niet altijd even nauwkeurig werkt. Hij laat zich vergezellen door zijn kinderen bij het bestellen en afhalen van de post en daarnaast blijkt een brief aan de Weduwe van Overveldt te Heerle kwijt geraakt te zijn omdat Anthonissen de voor haar bestemde brief al dan niet aan haar kleinzoon gegeven zou hebben. Ontslag of pensionering zou voor Anthonissen bijna gelijk staan aan broedeloosheid. Vol vuur wordt de Inspecteur van repiek gediend:

"Wijl wij inmiddels de redelijke overtuiging hebben, dat de postbode Anthonissen zijn dienst ijverig en nauwgezet waarneemt en steeds zooveel mogelijk de ingezetenen ten gerieve is, hetgeen ook zeker wel door alle notabelen dezer plaats zal worden verklaard achten wij het onzen plicht op te komen tegen overdreven voorstellingen en verkeerde gevolgtrekking, waarvan een trouw ambtenaar op het punt staat de dupe te worden",

schrijven B en W. De aan Anthonissen ten laste gelegde feiten worden, vindt het college, op zijn minst overdreven voorgesteld en de brief is mede bedoeld om die overdrevenheid te weerleggen. Algemeen bekend is dat Anthonissen zich vroeger door een van zijn kinderen bij liet staan met de bedoeling de bestellingen te bespoedigen. De "brievengaarder" zou dit, en daarvan zijn de veldwachters getuige geweest, zelf in de hand gewerkt hebben door persoonlijk de correspondentie voor de buitenwijken aan de kinderen van Anthonissen ter hand te stellen met de woorden: *"zooveel te spoediger is de bestelling afgeloopen"*. Voorts weten de wroede vaderen nu te melden dat dit de laatste maanden niet meer voorkomt, maar dat Anthonissen soms wel vergezeld wordt door zijn zeventienjarige dochter, die hem met toestemming van de directeur van het postkantoor in Bergen op Zoom behulpzaam is in het dragen van de postpaketten naar en van het hulppostkantoor. En dit vindt men een

goede zaak want, gelet op de hoeveelheid correspondentie, anders zou de post tot een volgende bestelling moeten blijven liggen. *"Deze belanglooze opoffering van Anthonissen, teneinden eene geregelde bestelling, ook van postpaketten, te bevorderen, valt integendeel te prijzen"*, is het college van mening. Ook het feit dat Anthonissen zich elke morgen vanaf het hulppostkantoor met de correspondentie naar zijn huis begeeft is volgens het college te logenstraffen:

"Iedere inwoner weet zeer goed, dat Anthonissen elken morgen na het verlaten van het hulppostkantoor, onmiddellijk de bestelling in de kom der gemeente verricht. Na afloop daarvan en alvorens zich naar de buitenwijken te begeven gebruikt hij thuis eerst een boterham; iets, wat niet meer dan billijk is en door geen enkel weldenkend mensch zal of kan worden afgekeurd, wanneer men in aanmerking neemt, dat Anthonissen reeds om 6 uur des morgens zijn dienst aanvangt en eerst ten 2 uur of later in den namiddag daarmede gereed kan komen".

Verder heeft de burgemeester persoonlijk verklaard dat hij er dikwijls getuige van geweest is dat Anthonissen zich nooit al te lang thuis opgehouden kan hebben, omdat hij al om half tien of tien uur bezig was met de bestellingen in Heerle, waar hij om half elf de bus licht. Ook is hij al met de bestellingen in Heerle begonnen wanneer de veldwachter, die dagelijks de gemeentecorrespondentie bij het hulppostkantoor afhaalt, met de brieven bij de woning van de burgemeester in Heerle arriveert. Tenslotte heeft het college nog enig onderzoek gedaan naar de verdwenen brief van de Weduwe van Overveldt in Heerle. De brief moet, zo is de conclusie, afgegeven zijn aan de inwonende twaalf jarige kleinzoon

"en wel in de onmiddellijke nabijheid der woning en op verklaring van dien jongen dat

4

zijne grootmoeder niet thuis was. Eene andere reden tot afgifte van dien brief aan den kleinzoon is niet wel denkbaar want de woning van de wed. van Overveldt is geheel in de route gelegen, alwaar Anthonissen dagelijks passeeren moet. Dat die jongen laten den brief verliest, kan Anthonissen niet als een gerief worden gewreven".

B en W concluderen dan ook dat zij er vertrouwen in hebben dat Anthonissen in zijn betrekking gehandhaafd kan blijven, danwel dat niet tot ontslag overgegaan zal worden alvorens een onpartijdig onderzoek plaats gevonden heeft. Ze hebben hem dan ook aangeraden geen ontslag aan te vragen voordat hem een nieuwe brief van de Inspecteur bereikt heeft.

Oprichting Coöperatieve Zuivelfabriek.

Volop bestuurlijke perikelen teisterden het Wouwse gemeentebestuur in het algemeen en burgemeester Daverveldt in het bijzonder in de tweede helft van het jaar. Perikelen die veroorzaakt worden door de oprichting van een coöperatieve zuivelfabriek en later uitgroeien tot wat "de Wouwse melkkwestie" genoemd wordt (2). Aan het begin van de negentiger jaren van de vorige eeuw sloegen in veel plaatsen de boeren de handen ineens en richtten zij coöperatieve zuivelfabrieken op. Zo ook in Wouw, waar in mei 1894 achtendertig boeren samen de "Coöperatieve Wouwsche Stoomroomboterfabriek" stichtten. Op 18 juni werd vergunning gevraagd een fabriek te bouwen aan de Bergsche Straatweg. Op 7 juli geven B en W toestemming een stenen fabriek op te richten tot "*fabrieksmatige bereiding van roomboter en nevenproducten, waartoe o.a. zullen worden gebezigd centrifuges, karnen, verwarmers en kneder, welke worden bewogen of verwarmd door stoom*". Gelet op de problemen, die later in het jaar ontstaan kan het toeval zijn, maar ook niet, dat B en W uitdrukkelijk aan laten tekenen dat de fabriek op 1 januari 1895 in werking moet zijn en dat nieuwe voorwaarden opgelegd kunnen worden indien de noodzaak

daartoe blijkt. De oprichting moet burgemeester Daverveldt, zelf handelaar in veevoeders, kunstmest en graan, en dus ook betrokken bij de agrarische bedrijfsvoering, toen al niet lekker gezeten hebben. Want toen enkele maanden daarvoor sprake was van de oprichting van drie boterfabrieken in de gemeente schreef hij al een brief aan G.S., waarin hij er zijn beklag over deed dat dagelijks vele melkwagens met ladingen van duizend kilo over de kunstwegen in de gemeente Wouw zouden gaan rijden, hetgeen veel en groot onderhoud van de wegen tot gevolg zou hebben. *"Kunnen deze gerekend worden tot de uitgezonderde voertuigen in het provinciaal reglement op gebruik van openbare wegen"*, vroeg Daverveldt aan G.S., om er vervolgens enigszins suggestief aan toe te voegen: *"Dit lijkt me niet als zodanig bedoeld!"*.

De bouw van de melkfabriek verloopt in ieder geval voorspoedig, want in oktober wordt al met de werkzaamheden begonnen. En dat is het moment, dat Daverveldt op gaat treden tegen de verstoring van de zondagsrust. Waarmee "de Wouwse melkkwestie" een feit wordt (3). Omdat het nodig was ook op zondag melk aan te voeren en te verwerken, diende de voorzitter van de Coöperatie, J.B. Dekkers, al in september een verzoek in bij de burgemeester en de pastoor om dispensatie te krijgen van de Zondagswet. Beiden weigerden, ondanks het feit dat de boeren bereid waren het werk zodanig te beperken, dat men op zondag nog aan de kerkelijke verplichtingen zou kunnen voldoen. En omdat de boeren, die uiteraard voor hun inkomen afhankelijk waren van de productie en overigens op zondag toch al gewoon hun vee verzorgden, koppig volhielden, sloeg de vlam figuurlijk in de pan. Al bij de eerste de beste gelegenheid stuurde Daverveldt de veldwachter op pad om de overtreders van de Zondagswet te verbaliseren. Op 11 oktober stuurt Daverveldt aan de "Ambtenaren van het openbaar ministerie bij het kantongerecht" twaalf processen-verbaal, opgemaakt tegen P.J. Elst, M. van Ginderen, P.J. van Tiggelen, Theod. Mulders, A.J. Meintema, Jac. v. Turnhout, G. Uytdenwillegen, Corn. Uittewillegen, Ant. Uittewillegen, P. Willemen, L. Elst en Corn. Kools, en geverbaliseerd

wegens overtreding van de Zondagswet. Dat het zal helpen? Daarop is Daverveldt geenszins gerust, gezien de toevoeging:

*"Beleefd verzoek ik U zo spoedig mogelijk tot vervolging over te gaan, omdat er ge-
grond vermoeden bestaat, dat deze arbeid
ook op de volgende Zondagen zal plaats
hebben, en niet zal worden gestaakt, vóór-
dat eene rechterlijke uitspraak is bekend
geworden".*

De daarop volgende zondag herhaalt het gebeuren zich, want op 16 oktober zendt Daverveldt wederom een aantal verbalen naar het Kantongerecht. Ditmaal vergezeld van de toelichting dat het aanvoeren van de melk in de verschillende wijken aan zes landbouwers, die aan de coöperatie deelnemen, uitbesteed is. Deze brengen de melk naar de fabriek, lossen die daar en wachten tot de ontroming plaats gevonden heeft, waarna de ontroomde melk weer bij dezelfde landbouwers terug geleverd wordt. Op 30 oktober richt Daverveldt zich rechtstreeks tot de Officier van Justitie. Hij heeft gehoord dat door het openbaar ministerie vrijspraak dan wel ontslag van rechtsvervolging gevraagd is. En bovendien zijn de werkzaamheden niet langer vanaf de openbare weg zichtbaar:

*"Sedert eenige dagen is het terrein der
fabriek afgesloten, zoodat niets anders
meer dan het vervoer kan geconstateerd
worden, daar ook het op- en afladen bij de
landbouwers zooveel mogelijk onzichtbaar
van den openbaren weg geschiedt. Zonder de
rechterlijke uitspraak in deze af te wach-
ten wenschte ik in verband met Uw schrijven
van 19 dezer gaarne te vernemen of het U
wenschelijk voorkomt nog steeds met het
doen opmaken van proces-verbaal voort te
gaan".*

Op last van de Officier van Justitie wordt het verba-liseren vervolgens gestaakt, en enkele dagen later worden twee betrokkenen, directeur Meintema en een niet nader genoemde landbouwer in een soort proefproces vrijgesproken. Maar Daverveldt laat het er niet bij zitten. Enkele dagen na de vrijspraak richt hij zich weer tot de Officier van Justitie. Hij wijst er nogmaals op dat toestemming om op zondag te werken door hem geweigerd werd omdat de noodzaak daartoe volgens hem niet bestond. Aangezien de gronden, waarop de vrijspraak berust, Daverveldt niet bekend zijn, vraagt hij aan de onzekerheid of de werkzaamheden al dan niet onder de Zondagswet vallen, voorgoed een einde te maken. Hij acht het *"ten zeerste gewenscht"* een beslissing van het hoogste Rechtscollege uit te lokken, en laat zijn verzoek vergezeld gaan van verzoekschriften van de pastoors van Wouw, Heerle en Plantage. Een jaar later spreekt de Hoge Raad zich overigens overeenkomstig de uitspraak van het Kantongerecht uit, waardoor Daverveldt uiteindelijk de gevraagde duidelijkheid krijgt, al is dat dan niet met de inhoud, die hij zich gewenst had.

Brandweerkorpsen in de gemeente.

Als zich in het voorjaar een ernstige brand in Heerle en twee weken daarna nog een kleinere brand in Zoomvliet voordoet, kraait de haan niet alleen bij de plaatselijke spuitgasten, maar ook bij het Wouwse gemeentebestuur. De vraag staat centraal of één brandweerkorps in de hele gemeente nog wel voldoende is om branden van enige omvang te bestrijden. De brand die op zaterdag 12 mei in Heerle woedt, mag er zijn. Er is zelfs sprake van een rampzalige situatie, waarbij een pakhuis en twee wonin-gen totaal verloren gaan. De brand breekt die bewuste dag uit in het pakhuis van winkelier P.J. Verhoeven in Heerle, en breidt zich vervolgens uit tot de aan weers-zijden gelegen woningen van Verhoeven en Marijn Mees-ters, die met het pakhuis één geheel vormen. Van de inboedel van Verhoeven wordt weinig gered, van zijn winkelgoederen blijft ruim de helft gespaard en de inboedel van Meesters wordt nog voor het grootste deel

gered. De schade is fors: 2200 gulden aan het huis en pakhuis van Verhoeven, 750 gulden aan zijn inboedel, 800 gulden aan winkelgoederen en de woning van Meesters heeft een schade van 600 gulden. Dankzij het ingrijpen van de brandweer zijn de schuurtjes met rieten daken behouden gebleven, al bedraagt de schade daaraan desalniettemin toch nog 125 gulden. Op 30 mei wordt de arbeiderswoning van Cornelis van Eekelen op Zoomvliet in de as gelegd en hier bedraagt de schade 425 gulden aan de woning, 300 gulden aan de inboedel en drie geiten. Op 21 juli komt de Wouwse gemeenteraad bijeen en naar aanleiding van de branden vormt de aanschaf van nieuwe brandspuiten een flink discussiestuk, waarover nagenoeg alle raadsleden het woord voeren. Wethouder P. de Greef komt in die vergadering met het voorstel twee brandspuiten aan te schaffen, die ongeveer hetzelfde moeten zijn als de kleine spuit, die men in Wouw in gebruik heeft. Enigszins terughoudend mengt ook de burgemeester zich in de discussie. Hij merkt op dat als de raad tot aanschaf over zou gaan, men zich moet realiseren dat er ook brandspuithuisjes nodig zijn, dat personeel aangetrokken en bezoldigd moet worden en dat bovendien de spuiten onderhouden dienen te worden. En of men wel aan voldoende personeel kan komen, is maar zeer de vraag. Zo vreest wethouder Luykx dat men in Wouwse Plantage wel eens op het probleem zou kunnen stuiten dat er onvoldoende brandweerlieden zijn, hetgeen overigens door de raadsleden Van Bavel en Elst ontkend wordt. En J.B. Raaijmakers is zondermeer voor het voorstel, want, zo betoogt hij, bij de brand, die onlangs in Heerle plaats vond, is de noodzaak duidelijk gebleken. Uiteindelijk besluit de raad unaniem het voorstel te steunen en het college uit te nodigen in een volgende vergadering een opgave van kosten te doen en een financiële regeling voor te stellen.

In de eerstvolgende vergadering, op 18 augustus, komt het voorstel er, met de volgende toelichting:

"Tot heden is in de parochiën Heerle en Plantage, respectievelijk op een half uur

4

en één uur afstand van de kom dezer gemeen-
te gelegen, nog geen brandbluschematerieel
aanwezig. Teneinde bij voorkomende onge-
vallen spoedig de vereischte hulp te kunnen
verleenen, is de Raad van oordeel, dat deze
toestand niet langer mag blijven voortdu-
ren, weshalve tot aanschaffing van twee
nieuwe brandspuiten voor die parochiën
besloten is. De kosten van aanschaffing
dier spuiten met het bouwen van een paar
brandspuithuisjes zijn geraamd op ongeveer
f 1500,--, welke kosten echter niet uit de
gewone inkomsten der gemeente kunnen be-
streden worden, zoodat het aangaan eener
geldleening daartoe noodzakelijk is, over-
eenkomstig het plan in het onder havige
besluit genoemd".

Johannes de Backer in Sputendonk heeft aan deze goede
voornemens in ieder geval niets gehad. Want vier dagen
na de bewuste raadsvergadering, dus nog voordat zich in
de dorpen korpsen hebben kunnen vormen, brandt zijn
arbeiderswoning tot de grond toe af. Slechts een geit en
twee varkentjes worden gered. De schade bedraagt 500
gulden, met als extra complicatie dat De Backer niet
verzekerd is.

Het besluit wordt zonder noemenswaardige discussie
aangenomen, al laat de raad erbij aantekenen het op
prijs te stellen als de spuiten op proef geleverd worden
en een goede werking van minstens twee jaar gegarandeerd
wordt. De keuze is dan gevallen op de apparatuur van de
firma A. Bikkens en Zoon te Rotterdam. Deze firma of-
freerde een brandspuit met 60 meter slang voor 400 gul-
den en een brandspuit van het systeem Belden voor 450
gulden, met daarbij 40 meter slang voor 82 gulden. Ver-
nieuwingen aan de oude spuiten kosten nog eens 200
gulden, en met de aanschaf van een broekstuk op de grote
spuit, een straalpijp met twee mondstukken en 60 meter
slang voor 127 gulden komen de totale kosten op 1259
gulden. De bouwkosten van twee brandspuithuisjes, waar-

4

voor door het raadslid J.B. Raaijmakers het bestek gemaakt wordt, worden geraamd op 300 gulden, zodat de totale kosten voor verbetering van de brandweervoorzieningen neerkomen op 1459 gulden. Aangezien de gemeente onvoldoende middelen heeft om deze uitgave te bekostigen, moet een geldlening van afgerond 1500 gulden uitgeschreven worden, verdeeld in aandelen van honderd gulden, tegen een rente van drie en een half procent.

"Aanvang te nemen met het jaar 1896 zal telken jare in de maand Augustus in een openbare vergadering van de Gemeenteraad eene loting plaats hebben tot aflossing van minstens één schuldbrief van het genegotieerde kapitaal en zulks tot aan de geheele aflossing der geldleening",

aldus artikel 15 van het raadsbesluit, waarin tot uitdrukking gebracht wordt dat vanaf dat jaar de aflossing uit de inkomsten van de gemeente betaald dient te worden. Voor de lening schrijven zich drie personen in, waarvan bankier J. Luykx te Roosendaal de beste is. Voor de bouw van de twee brandspuithuisjes zijn twee inschrijvingen binnen gekomen. L. Raaijmakers wil beide huisjes voor 340 gulden samen bouwen, maar G. van Merode is met een bedrag van f 137,38 voor het huisje in Wouwse Plantage en f 127,98 voor het gebouwtje in Heerle duidelijk een stuk goedkoper, zelfs beneden de begroting van 300 gulden. Het aanwijzen van het personeel voor de brandspuiten levert evenmin problemen op. De brandweer van Heerle kan rekenen op 25 brandweerlieden en in Wouwse Plantage hebben zich, ondanks de sombere voorspellingen van de burgemeester, toch 16 personen aangemeld om de brandspuit te bedienen. Zij komen onder leiding te staan van P.J. Elst, die door het college tot opperbrandmeester benoemd is. Samen met brandmeester Jac. van Wesenbeeck wordt hij verzocht de nodige voorbereidende maatregelen te nemen de brandspuit in werking te stellen. De notulen van de vergadering van het college van B en W geven een duidelijk beeld hoe de

4

ploeg eruit gezien moet hebben. De brandspuit moet bediend worden door twaalf pompers, verdeeld in twee ploegen, twee personen zijn belast met de bediening van de straalpijp en twee personen moeten dienst doen als "*schroevendraaier en lapzakdrager*". En hoewel dienstplichtigen aangewezen kunnen worden, wordt de voorkeur gegeven aan vrijwilligers, die een vergoeding zullen ontvangen van een kwartje bij een oefening. Op 26 oktober vindt de eerste beproeving van de brandspuiten plaats, maar het blijkt geen onverdeeld succes te zijn. In Heerle voldeed de oefening uitstekend, maar in Wouwse Plantage valt deze niet erg in de smaak. "*Men beweerde dat de kleine spuit in Wouw meer water gaf*", luidden de notulen van de raadsvergadering, waarin burgemeester Daverveldt verslag doet van de resultaten. Na afloop hebben B en W dan ook een onderhoud gehad met leverancier Bikkers. Deze is bereid de spuit van Plantage om te ruilen tegen een reeds gebruikte spuit van een grotere constructie, mits de gemeente bereid is daar honderdvijftig gulden op toe te leggen. Met de kleine spuit van Wouw zal daarom een nieuwe oefening in Wouwse Plantage gehouden worden, en zo deze spuit voldoet kan de nieuwe op proef besteld worden, waarna later een beslissing genomen kan worden of deze behouden wordt voor de kom (4).

Kleine wel en wee in Wouwse gemeenschap

Natuurlijk doet zich in 1894 het kleine wel, maar zeker ook het kleine wee, voor in de Wouwse gemeenschap. Voor de min of meer behoeftige inwoners van het dorp staat het armenbestuur klaar. Daar waar in onze tijd discussies woeden over de sociale regelgeving, had men het in Wouw van honderd jaar geleden toch een stuk gemakkelijker. In een brief aan het college van G.S. zet het Wouwse college van B en W uiteen hoe het plaatselijk armenbestuur te werk gaat, wanneer verzoeken gedaan worden voor een tegemoetkoming. Allereerst wordt bij aanmelding een onderzoek ingesteld naar de verdiensten van het gezin en naar de vraag of het hoofd van het gezin wel degelijk werkloos dan wel tot werken in staat

is. Is het antwoord negatief, dan kan men rekenen op een bedrag van f 1,50 per week, waarvan $\frac{7}{8}$ in geld en de rest in natura uitgekeerd wordt, en wel in de vorm van schoeisel of vergoeding van huishuur. En of het geld dan ook goed terecht komt ? Wel, dat is een zaak van de heden ten dagen zo verfoeide sociale controle. Want honderd jaar geleden durfde men zondermeer te schrijven, dat er geen bepaald toezicht of een bepaalde organisatie van de bedeling bestond: *"Op deze wijze wordt het burgerlijk armbestuur bekend met den toestand der meeste bedeelden en ingeval van misbruik komt dit spoedig genoeg ter oore van de leden van het armbestuur"*, luidt de verkapte formule voor een soort willekeur in het handelen van de notabele ingezetenen.

De zogenaamde "arthetische put" komt in 1894 ook weer opnieuw ter sprake. Het Wouwse gemeentebestuur kan nog steeds geen besluit nemen en ook 1894 passeert besluite-loos. De firma Broecks-Smulders laat weten opnieuw met de eerder door het gemeentebestuur aangevraagde boringen voor zo'n put te willen beginnen, maar het college antwoordt dat de begroting van de gemeente een dergelijke uitgave niet toestaat. Vervolgens wendt de firma zich tot de Wouwse gemeenteraad, zij het in wat hardere bewoordingen. Men verzoekt de vroeger gestaakte werkzaamheden te mogen hervatten, danwel een schadevergoeding te mogen ontvangen van 130 gulden. Op voorstel van de voorzitter wordt echter besloten niet met de werkzaamheden te beginnen en geen termen aanwezig te achten voor het toekennen van een schadevergoeding. Met of zonder put, op het dorpsplein is het in ieder geval een rommeltje. Reden voor burgemeester Daverveldt weer eens orde op zaken te stellen. In zijn publicatieregister laat hij de herinnering uitgaan dat het verboden is over het plein te rijden met rijtuigen, paarden of lastdieren en dat het evenmin toegestaan is vee daarover te drijven of te leiden. *"Aan naleving zal voortaan streng de hand gehouden worden. Tevens wordt iedereen gemaand niet te lopen buiten de thans bestaande voetpaden"*. Op het dorpsplein en in de Rosendaalschestraat, Nieuwstraat en Bergschestraat is bovendien de wijziging van de Algemene

4

Politieverordening voor hondenwagens van toepassing. Geleiders mogen niet meer, zoals tot nu toe geoorloofd was, in het de wagen blijven zitten, maar moeten zich naast of bij het voertuig bevinden.

Een enkel Wouws gemeenteraadslid ziet dit jaar een onverwachte bron van inkomsten. Raadslid van Bavel suggereert namelijk om in navolging van andere gemeenten de regering te vragen om invoerrechten op granen te mogen heffen. Hoewel de voorzitter van de raad betwijfelt of zo'n verzoek een gunstig resultaat zal hebben besluit de raad om adhesie te betuigen aan het verzoek van de Nederlandsche Protectionistische Landbouwvereniging om "een schaalrecht op granen" te verkrijgen. Op de schatting voor de belastingen bestaat flinke kritiek, zo blijkt uit een brief van burgemeester Daverveldt aan de Inspecteur der directe belastingen in Bergen op Zoom. Hij heeft de indruk dat sommige percelen veel te laag of juist veel te hoog in huurwaarde geschat worden en de schattingen voor het meubilair vergelijkenderwijze ook wel erg uiteenlopen.

"Ik vrees intusschen, dat de onregelmatigheid niet veel zal verminderen, wanneer dezelfde schatters van voorheen ook thans met die taak belast worden, want ik zou denken dat ze hun eigen werk niet gemakkelijk zullen willen wijzigen",

schrijft Daverveldt. En tot de besognes van de burgemeester behoren uiteraard ook weer de problemen met inwoners van het dorp. Zo laat de burgemeester een verzoek in het politieblad opnemen tot opsporing van de minderjarige Hendrik Stander,

"oud 18 jaar, lang van gestalte, 1.80 m., blond haar, bruine ogen, gekleed in lichtblauwe kiel, zwarte broek, lage schoenen en ronde slappe hoed (flambard)".

4

Hij heeft op 20 maart de ouderlijke woning verlaten, om vermoedelijk als polderwerker in Holland of Duitsland te gaan werken. En wie in Wouw nog familie is van Jan Vingerhoed, kan dat bij de burgemeester melden. In zijn publicatieregister schrijft hij, dat Jan Vingerhoed op 9 maart 1876 in een hospitaal te Havanna overleden is, en daar twee horloges met kettingen, "*ogenschojnlijk van goud, doch van geringe waarde*" achtergelaten heeft, alsmede een bedrag van 209 dollar. Eventuele rechthebbers kunnen zijn nalatenschap op komen vragen.

Op het onderwijsfront is het in 1894 tamelijk rustig, al worden er nog verschillende gratificaties toegekend om de lieve vrede te bewaren. Met de markante Smulders uit Wouwse Plantage blijft het echter, als gewoonlijk, tobben. Zijn naam is niet uit de registers weg te branden, en zoals te doen gebruikelijk krijgt hij nul op het rekest: zijn verzoek om verhoging van salaris wordt, bijna traditiegetrouw, geweigerd, zijnde "*geen termen daarvoor aanwezig*". Een doekje voor het bloeden is dat het college van B en W in ieder geval welwillend staat tegenover zijn verzoek "*de kelder zijner woning van water te bevrijden*". Herstelling zal plaats vinden, luidt het besluit.

Dussen, april 1993

Henk Hellegers

Noten:

1. Het begin van deze discussie valt te lezen in: "De gemeente Wouw anno 1883", De Vierschaer 4-'93.
2. De geschiedenis van de Wouwse Coöperatieve Zuivelfabriek is uitgebreid beschreven door René Hermans in het dubbelnummer van De Vierschaer 3/4-'91.
3. Over dit onderwerp is door J. Ligtoet en M. de Wit een doctoraalscriptie geschreven, die onder de titel "Metten met twee maten, de Wouwse melkkwestie" ondermeer uitgegeven is in de serie "Publica-

ties van het archivariaat Nassau Brabant", deel 64, april 1985.

4. Of dit ook daadwerkelijk gebeurd is, valt niet meer te achterhalen, want op dat moment stopt kennelijk de discussie over de brandweer. In de notulen over 1894 is hierover niets meer terug te vinden, en in later jaren evenmin.

Bronnen:

- Notulen raadsvergadering 1894
- Notulen vergaderingen B en W 1894
- Correspondentieregister B en W 1894
- Correspondentieregister burgemeester 1894
- Publicatieregister burgemeester 1894
- Publicatieregister B en W 1894

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.

